

סילבוס לסמינר:

סיפורי חניכה בספרות המערב

Narratives of Formation and the Bildungsroman in Western Literature

סמסטר ב', תשע"ז

יום ד', 13:45-12:15

בנין דן דוד, חדר 211

מרצה: ד"ר מעין הראל

שעת קבלה: יום ד', 12:00-11:00, *בתיאום מראש*

דוא"ל: maayanir@gmail.com

תיאור הקורס:

נרטיבים של חניכה והתבגרות הם מן הבולטים בספרות ובתרבות. במרכזם מצויה לרוב דמות פגיעה של ילד או נער, הנאלץ להתמודד עם יתמות או נטישה, להתגבר על מכשולים, להשתלב בחברה ולגבש זהות. בחלקו הראשון של הקורס נעסוק במוטיבים של חניכה במיתוסים ובמעשיות, ונקרא כמה סיפורים קצרים שבמרכזם סוגיות של התבגרות וחניכה.

בהמשך נתמקד בז'אנר המכונה רומן החניכה, או ה-Bildungsroman, שצמח בגרמניה במאה ה-18 והפך לאחד הבולטים בספרות המערב. נתוודע להקשרים ההיסטוריים והתרבותיים שבתוכם התפתח רומן החניכה ולמאפייניו התוכניים והצורניים הבולטים. נדגיש בעיקר את המתח העולה ממנו בין הפרטי לקולקטיבי, ואת המשמעויות המגדריות, המעמדיות והפסיכולוגיות שעשויות להיות לכך. נדון גם ברומן החניכה הנשי ונעמוד על ההבדלים בינו לבין המודל הגברי הקלאסי של רומן החניכה. בחלקו האחרון של הקורס נתייחס לשינויים שהתחוללו ברומן החניכה במעבר למאה העשרים, ובעיקר – לעמדה הסרבנית של גיבוריו, המסרבים להתבגר, ובכך קוראים תגר על הנחות היסוד של הז'אנר.

לצד מעשיות וסיפורים קצרים, נקרא בקורס שלושה רומנים: **תקוות גדולות** מאת צ'רלס דיקנס וג'ייין אייר מאת שרלוט ברונטה, שדרכם נעסוק ברומן החניכה במאה ה-19, ו**ספר הדקדוק הפנימי** מאת דוד גרוסמן, שבאמצעותו נדון ברומן החניכה המודרני ובמאפייניו. כמו כן, נדון במאמרים תיאורטיים כלליים ובמאמרי ביקורת העוסקים בכל אחד מן הרומנים.

דרישות הקורס:

- נוכחות בשיעורים והשתתפות פעילה בהם, קריאת חומרים משיעור לשיעור.
- הצגת רפרט בכיתה על נושא עבודת הסיכום (15% מהציון).
- הגשת עבודה מסכמת בסיום הקורס – סמינר או רפרט (85% מהציון).

מועד הגשת עבודות רפרט: 2.8.2017

מועד הגשת עבודות סמינר: 1.10.2017

תכנית הקורס (נתונה לשינויים)

מבוא (שיעורים 1-3)

- מהי חניכה? משמעות המושג בהקשרים שונים.
- מהם המאפיינים של "סיפורי חניכה"? מה בין חניכה להתבגרות?

טקסטים נלווים:

- *פרו, שארל, 1991. "רב-חתול או: החתול במגפיים", **אגדות פרו: סיפורי אמא אוזה** (תרגום: אביבה ברק), שוקן, ירושלים ותל אביב, עמ' 21-30.
- *אנדרסן, הנס כריסטיאן, 1984. "הברווזון המכוער", **תשע אגדות** (תרגום: שמואל שניצר), ספרית מעריב, תל אביב, עמ' 5-16.
- *קנז, יהושע, 1995. "סודו של הנריק", **מומנט מוסיקלי**, הקיבוץ המאוחד, תל אביב, עמ' 23-45.
- אלמוג, רות, 2003. "אחרי ט"ו בשבט", **כל האושר המופרז הזה**, כתר, ירושלים, עמ' 45-50.

חלק ראשון: לידתו של רומן החניכה האירופי (שיעור 4)

- ההקשרים ההיסטוריים והספרותיים הבולטים לצמיחתו של רומן החניכה (ה-Bildungsroman) במאה ה-19: עליית הבורגנות, הרחבת ההשכלה ואפשרויות הקריאה, הרומן כז'אנר בולט, מהפכת הנאורות, התנועה הרומנטית.
- התיאוריה הפסיכואנליטית ורומן החניכה.
- מאפייני רומן החניכה: מוקד חיצוני ופנימי; יסודות עלילתיים בולטים; שאלת הסיום; קשרים עם דגמים ספרותיים אחרים.
- **וילהלם מייסטר** לגתה כבסיס להגדרת הז'אנר.

טקסטים נלווים:

- בנזימן, גליה, 2016. "פרק 1: מבוא", **גלגוליו של רומן החניכה: הז'אנר והיבטיו האסתטיים, הפוליטיים והפסיכולוגיים**, האוניברסיטה הפתוחה, רעננה, עמ' 16-52.
- *מורטי, פרנקו, 2005. "רומן החניכה כצורה סמלית" (תרגום: שירה סתיו), **מכאן: כתב-עת לחקר הספרות העברית**, ד, עמ' 161-169.

חלק שני: רומן החניכה הנשי (שיעורים 5-7)

- ייחודו של רומן החניכה הנשי: הרקע לצמיחתו כתת-ז'אנר ומאפייניו הבולטים; ההבדלים בין רומן החניכה הגברי לנשי ומשמעויותיהם; רומן החניכה הנשי והתיאוריה הפמיניסטית.
- **ג'יין אייר** כרומן חניכה נשי – הדיון יתמקד בעלילה, עיצוב הדמויות ובסוגיות תמטיות שונות מפרספקטיבה מגדרית.

טקסטים נלווים:

- *ברונטה, שרלוט, 2007. **ג'יין אייר** (תרגום: שרון פרמינגר), ידיעות אחרונות: ספרי חמד, תל אביב [לפחות עד עמ' 353].
- עמיאל-האוזר, תמי, 2016. "ז'אנר החניכה והביקורת הפמיניסטית", **רומן החניכה בקריאה ביקורתית** "ג'ורג' אליוט וקריאת התגר הפמיניסטית", הקיבוץ המאוחד, סדרת מגדרים, עמ' 50-87.

Gilbert, Sandra M. and Susan Gubar, 1994. "A Dialogue of Self and Soul: Plain Jane's Progress", *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. New Haven and London: Yale University Press, pp. 336-371.

חלק שלישי: רומן החניכה והשאלה המעמדית (שיעורים 8-10)

- האם גיבור ממעמד נמוך יכול לעבור תהליך חניכה מוצלח? ערעור המודל הקלאסי של רומן החניכה.
- הפיצול המעמדי וביטוייו הספרותיים: קול המספר ונקודת המבט, עיצוב המרחב ברומן וסוגיית סיומו.

טקסטים נלווים:

*דיקנס, צ'ארלס, 1983. **תקוות גדולות** (תרגום: אסתר כספי), ספרית פועלים, תל אביב.

Morris, Pam, 1991. "Great Expectations: A Bought Self.", **Dickens's Class Consciousness: A Marginal View**. Houndmills: Macmillan, pp. 103-119.

חלק רביעי: רומן החניכה המודרניסטי: בין המשכיות לשינוי (שיעורים 11-13)

- רומן החניכה במעבר למאה העשרים: אתגרים מרכזיים והשלכותיהם הספרותיות.
- "רומן של אנטי-חניכה": ערעור של דמות הגיבור ושל שאיפת החניכה.
- רומן החניכה המודרניסטי בהקשר הישראלי: **ספר הדקדוק הפנימי** לגרוסמן כ"מקרה מבחן".

טקסטים נלווים:

*גרוסמן, דויד, 1991. **ספר הדקדוק הפנימי**, הקיבוץ המאוחד, תל אביב.

אלבק-גדרון, רחל, 2007. "פרק שני: העידן המונאדי: מונאדיות ומודרניות", **המאה של המונאדות**, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, עמ' 46-52.

צורן, גבריאל, 1991. "שמות הגוף וזמן הנפש: מעיין ערך אהבה לספר הדקדוק הפנימי". **סימן קריאה** 22, עמ' 88-89.

סיכום (שיעור 14)

- רומן החניכה בין מאות, אסכולות וסגנונות: האמנם ז'אנר אחד?
- מחשבות על רומן החניכה במאה ה-21.